

Nya vägar 2017-2020 – en social investering, slutrapport

Innehåll

Innehåll	2
1 Sammanfattning	3
2 Inledning	4
2.1 Bakgrund	4
3 Mål och avgränsningar	5
3.1.1 <i>Effektmål</i>	5
3.1.2 <i>Projektmål</i>	5
3.1.3 <i>Avgränsningar</i>	6
4 Resultat	6
4.1 Måluppfyllelse	9
4.1.1 <i>Effektmål</i>	11
4.2 Specifika erfarenheter i de fem stadsdelsförvaltningarna	11
4.2.1 <i>Skarpnäck</i>	11
4.2.2 <i>Skärholmen</i>	12
4.2.3 <i>Enskede-Årsta-Vantör</i>	12
4.2.4 <i>Hässelby-Vällingby</i>	13
4.2.5 <i>Bromma</i>	13
4.2.6 <i>Emmas hemlighet, handledning och insamlade erfarenheter</i>	13
4.3 Projektbudget	15
5 Analys av projektets resultat	15
6 Arbetssätt	16
6.1 Projektorganisation	16
6.2 Metoder och verktyg	16
6.3 Kvalitetssäkring	16

1 Sammanfattning

Socialförvaltningen har samordnat ett samverkansprojekt mellan civilsamhällesaktören Ersta Vändpunkten och Skarpnäck, Skärholmen, Enskede-Årsta-Vantör, Hässelby-Vällingby och Bromma stadsdelsförvaltningars kommunala förskolor och socialtjänst. Projektet har finansierats av stadens sociala investeringsmedel och drevs mellan 2017-2020. Projektet var processdrivet och syftade till att etablera handlingsplaner för hur förskolor bör agera för att förskolepedagoger ska kunna uppmärksamma förskolebarn som lever i familjer med missbruk- och beroendeproblematik och agera utifrån fastslagna rutiner, samt att etablera struktur för att fördjupa kunskap om barns utsatthet.

Målen är i stor utsträckning uppfyllda. Handlingsplaner och rutiner är framtagna och struktur med en barnombudssamordnare vid varje deltagande stadsdelsförvaltning och barnombud vid förskolorna fanns vid projektets avslut på plats. Barnombudsamordnarens uppgift är att koordinera barnombuden och att sprida information och fortbildning i syfte att förskolepedagogerna ska kunna upptäcka barn som riskerar att fara illa. Risker framåt är att nyckelfunktionerna är personbundna och att struktur och handlingsplaner behöver vara förankrade inom såväl förskolans som socialtjänstens ledning för att ha en långsiktig bärighet.

Barnboken *Emmas hemlighet* togs fram för att möjliggöra samtal kring projektets tema med förskolebarn, samt en skrift med erfarenheter och handledning till hur barnboken kan användas av professionella i kontakt med förskolebarn. Materialet har spridits till stadens förskolor och socialtjänst, inklusive de fristående förskolorna.

Stadsledningskontoret som beviljat sociala investeringsmedel för projektet, har gett en extern konsult i uppdrag att undersöka måluppfyllelse avseende effektmålen och de långsiktiga effekterna av projektet med särskild fokus på ekonomiska vinster. Resultat väntas under hösten 2021.

2 Inledning

Ett av fyra barn i Sverige påverkas negativt eller mycket negativt av föräldrars alkoholkonsumtion¹. I förskolan spenderar barnen i regel mer vaken tid än vad de gör i sitt eget hem och med sin egen familj. Det finns väl förankrad kunskap om att stöd till barn och familjer behöver sättas in tidigt. Trots det inkommer relativt få anmälningar från förskolan till stadens socialtjänst (13 procent år 2020 i Stockholms stad).

Barn som växer upp med föräldrar i missbruk, riskerar att fara illa om deras utsatthet inte uppmärksammas tidigt och rätt stöd sätts in. Det finns därför ett behov av att öka förutsättningarna för förskolepersonal att upptäcka dessa barn och agera. Genom ökad kunskap kan fler nås av Ersta Vändpunktens och socialtjänstens stöd till familjerna.

2.1 Bakgrund

Civilsamhällesaktören Ersta Vändpunkten drev tillsammans med Södermalms stadsdelsförvaltning ett lärande- och samverkansprojekt tillsammans med socialtjänst och kommunala förskolor med start 2012. Ersta Vändpunkten har lång och djup kunskap om missbruk och beroende utifrån ett anhörigperspektiv. Ersta Vändpunkten erbjuder insatser till barn som har en anhörig med missbruk- eller beroendeproblematik som kan förebygga att barn drabbas av psykisk ohälsa eller störs i sin utveckling som en följd av föräldrarnas missbruk. Eftersom projektet på Södermalm resulterade i ett ökat antal anmälningar till socialtjänsten från förskolan och en stärkt samverkan mellan förskola och socialtjänst var det angeläget att sprida detta arbetssätt. Utvecklingsarbetet resulterade också i att förskolan fick en ökad kunskap om socialtjänstens uppdrag och om barns utsatthet i familjer där det finns beroende eller missbruk.

I stadens nätverk för avdelningschefer inom individ- och familjeomsorg undersöktes intresset för att delta i ett treårigt projekt. Fem stadsdelsförvaltningar var intresserade; Skarpnäck, Skärholmen, Enskede-Årsta-Vantör, Hässelby-Vällingby och Bromma. För att möjliggöra spridningen över staden söktes medel från stadens sociala investeringsmedel. Medel beviljades vid beslut i kommunstyrelsen 21 juni 2017.

¹ Ramstedt, M. *Hur många barn växer upp med föräldrar som har alkoholproblem? – Resultat från en systematisk litteraturöversikt*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN; 2019 refererad i Socialstyrelsen *Anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära - Underlag till en nationell strategi* (2021)

3 Mål och avgränsningar

De fyra övergripande målen var:

1. Att förskolepersonal har ökad kunskap om familjer med missbruk och kan upptäcka barn som lever i familjer med missbruk och att förskolepersonal agerar i enlighet med handlingsplaner.
2. Ett etablerat samarbete mellan förskolor, socialtjänst och Ersta Vändpunkten. Det ger förutsättningar för att kunna ge barn i familjer med missbruk bästa möjliga hjälp.
3. Det finns handlingsplaner och rutiner vid medverkande förskolor som är anpassade utifrån varje stadsdels problematik vad gäller barn som växer upp i familjer med missbruk.
4. Varje förskolenhet har utsedda barnombud, vars uppgift är att påtala att barnperspektivet beaktas och att förskolan agerar utifrån det. Barnombuden har en barnombudssamordnare inom stadsdelsförvaltningen som de kan ta hjälp av.

3.1.1 Effektmål

Effektmålen i projektet var:

- Antal orosanmälningar från deltagande förskolor till socialtjänsten har ökat efter stadsdelsförvaltningarnas deltagande i Nya Vägar.
- Fler barn upptäcks och får stöd i sin situation jämfört med innan deltagandet i Nya vägar.
- Ökad kompetens hos förskolepersonal om barn som växer upp med missbruk i hemmet.
- Strukturen lever vidare med hjälp av barnombudssamordnaren och barnombuden i stadsdelsförvaltningarna och används för att adressera annan problematik där förskolebarn riskerar att fara illa.
- Barn från deltagande stadsdelsförvaltningar deltar i 4-6 års grupp på Ersta Vändpunkten.

3.1.2 Projekt mål

Projektmålen var i respektive deltagande stadsdelsförvaltning:

- Ersta Vändpunkten och stadsdelsförvaltningens socialtjänst har bjudit in deltagande förskolor till föreläsning om barn som växer upp i familjer med missbruk.
- Handlingsplan och rutiner har utvecklats i samverkan med Ersta Vändpunkten i ett gemensamt lärande som rustar pedagogerna att skydda barnet och agera utifrån ett barnperspektiv.

- Ett antal barnombud från de kommunala förskolorna har utbildats. Barnombudet kan vara en biträdande förskolechef alternativt utvecklings- eller pedagogisk ledare. Barnombuden har fått extra utbildning kring barn som växer upp i familjer med missbruk.
- En barnombudsamordnaren utses vid varje stadsdelsförvaltning. Den är ansvarig för det fortsatta arbetet med barnombuden.
- Struktur med barnombud och barnombudsamordnare har arbetats fram och fungerar såsom avsett, det vill säga med fortsatt kompetenssatsning i syfte att identifiera barn som riskerar att fara illa (på grund av psykisk ohälsa, våld, vårdnadstvister med mera).
- Nätverk av barnombud i respektive stadsdel koordineras av barnombudsamordnaren.
- Samverkan mellan förskola och socialtjänst har ökat. Att ”få ett ansikte” på socialtjänsten, få kunskap om vad som händer när en orosanmälan görs är en viktig grund för samarbete mellan socialtjänst och förskola kring de små barnen.
- Samverkan internt mellan socialtjänstens enheter för missbruk och beroende samt barn och unga.
- Stöd i grupp till barn i åldern 4-6 år och deras föräldrar erbjuds i Ersta Vändpunktens ordinarie utbud av grupper.
- Socialtjänsten har deltagit under utbildningstillfällena.

3.1.3 Avgränsningar

Deltagande stadsdelsförvaltning valde ut förskolorna som låg i de identifierade lokala utvecklingsområdena, att delta i Nya vägar.

Projektet har involverat de kommunala förskolorna.

De fyra stadsdelsförvaltningar som deltog under år ett och två, fick stöd av Ersta Vändpunkten för spridning av projektets resultat under ytterligare sex månader efter projektåret.

4 Resultat

Projektet pågick 4 september 2017 till 3 september 2020. De fem stadsdelsförvaltningarna deltog i projektet ett år vardera, med sex månaders spridningstid därefter för de stadsdelsförvaltningar som deltog år ett och två.

År 1 – Skarpnäck och Skärholmen

År 2 – Enskede-Årsta-Vantör och Hässelby-Vällingby

År 3 – Bromma

Varje stadsdelsförvaltnings projekt inleddes med att Ersta Vändpunkten bjöd in till storföreläsningar där medarbetarna vid förskolorna och deras chefer tillsammans med representanter från den egna socialtjänsten deltog. Därefter fördjupades diskussioner i seminarier i arbetsgrupperna i anpassade konstellationer och former utifrån behov. Under föreläsning och seminarier framkom vad stadsdelen önskade skulle finnas med i handlingsplanen och rutinerna. Det var främst barnombudsamordnaren och barnombuden som var delaktiga i utformandet av handlingsplanen i respektive stadsdelsförvaltning.

Deltagande stadsdelsförvaltning valde ut förskolorna som låg i de identifierade lokala utvecklingsområdena att delta i Nya vägar. Avgränsningen gjordes under den inledande planeringen eftersom det framkom tydligt att deltagande stadsdelsförvaltningar ville rikta in arbetet mot de förskolor som låg i områden med de största utmaningarna. En bidragande anledning var att strukturen med barnombud samt handlingsplaner och rutiner byggdes fram ur det engagemang och de diskussioner som uppstod i mötet med Ersta Vändpunkten i samband med föreläsningar och seminarier. För detta krävdes tid för möten mellan förskolepedagoger, socialtjänst och Ersta Vändpunkten, vilket var en utmaning att få till då framförallt förskolorna var inbokade. Sammantaget blev det tydligt att projektet behövde avgränsa sig till förskolorna i prioriterade områden för att kunna nå projektmålen inom utsatt tid.

Samtliga stadsdelsförvaltningar vittnade om att kontakten med Ersta Vändpunkten var engagerande och väckte såväl tankar som känslor kring både professionella och privata erfarenheter av missbruk och beroende och barns utsatthet. Återkommande diskussioner var:

- Barnets bästa kan utmana den lojalitet som personal kan känna gentemot vårdnadshavare.
- Förskolan kan spela en otroligt viktig roll i utsatta barns liv.
- För ett barn kan det vara livsviktigt att oro anmäls till socialtjänsten, och att upprepa anmälan om oron kvarstår.
- Vikten av att förskolan känner till socialtjänstens uppdrag och arbete och att förskolepedagogerna vet hur de kan kontakta dem.
- Viktigt att informera föräldrar om anmälningsplikten redan vid inskrivningen av barnet på förskolan.
- Missbruket kan se olika ut beroende på population. Men barnets utsatthet i familjer där det finns missbruk eller beroende är densamma.
- Den ökade kunskapen och pågående samtal med Ersta Vändpunkten gör att barns utsatthet och förskolans centrala roll i

barns liv, blir en levande fråga. Det gör att personal vid förskolorna enklare kan agera när behov uppstår.

- Vid de flesta stadsdelsförvaltningar finns förebyggande socialtjänst dit föräldrar kan söka sig själva. Dit kan förskolan hänvisa föräldrar.
- Covid-19 har påverkat projektet men ställer också särskilda krav på att uppmärksamma barn som inte kommer till förskolan eller beteenden som väcker oro.

Vid utgången av det första projektåret fanns en önskan från de två deltagande stadsdelsförvaltningarna om att få stöd från Ersta Vändpunkten för att sprida utarbetat arbetssätt och handlingsplaner till alla kommunala förskolor inom stadsdelsområdet. Då samma summa var avsatt även för det tredje året för Ersta Vändpunkten trots att endast en stadsdelsförvaltning var inplanerad det sista året, kunde en omfördelning av medel göras. Det innebär att de fyra första stadsdelsförvaltningarna i Nya vägar med stöd av Ersta Vändpunkten spred handlingsplaner och rutiner till övriga förskolor i stadsdelsförvaltningen under de påföljande sex månaderna efter sitt projektår.

Halvvägs in i respektive stadsdelsförvaltnings projektår, bjöd Ersta Vändpunkten in barnombuden till en fördjupningsdag. Där deltog medarbetare vid Ersta Vändpunkten och personer knutna till aktören. Under dagen tog deltagarna del av berättelser från personer med erfarenheter av missbruk och beroende utifrån olika perspektiv. Såsom att vara i en kärleksrelation med en missbrukare, barn till en förälder med missbruk och erfarenheter av vilken roll förskolan kan ha för ett barn med en förälder i missbruk. Heldagen var mycket uppskattad.

Under år två i projektet väcktes idén om att vid sidan av den utvärdering som stadsledningskontoret planerade, samla in erfarenheter och goda exempel från Nya vägar. Det ledde till att styrgruppen fattade beslut om att låta intervju projektmedlemmar och ta fram en barnbok. För att sprida erfarenheterna från Nya vägar och möjliggöra att fler stadsdelsförvaltningar skulle kunna fördjupa förskolans samarbete med socialtjänsten och bli bättre på att upptäcka barn som lever i familjer med missbruk, skrevs även en handledning till hur barnboken kunde användas i förskolorna. Se vidare nedan under rubriken *Emmas hemlighet*.

Erfarenheter från projekt Nya vägar har spridits i olika forum:

Presentation vid Almedalen 2 juli 2019 *Nya vägar - en social investering 2017-2020*. Projektledare från socialförvaltningen och Ersta Vändpunkten presenterade.

En digital release för boken och handledningen genomfördes 20 april 2020. *Nya vägar - inbjudan till release av handledning och bok*. Projektledare från socialförvaltningen och Ersta Vändpunkten

presenterade tillsammans med en representant från socialtjänsten och en barnombudsamordnare.

Digital presentation vid konferensen Värna våra yngsta 1-2 september 2020, ett samarbete mellan Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten *Nya vägar – för att barn i familjer med missbruk ska upptäckas vid förskolan, Stockholms stad*. Projektledare från socialförvaltningen och Ersta Vändpunkten presenterade tillsammans med en representant från socialtjänsten och en barnombudsamordnare.

Projektet avslutades med *Slutkonferens Nya vägar 20 januari 2021*. Projektledare från socialförvaltningen och Ersta Vändpunkten presenterade digitalt tillsammans med representanter från de fem stadsdelsförvaltningarna.

4.1 Måluppfyllelse

Deltagande stadsdelsförvaltningar och Ersta Vändpunkten har summerat sina erfarenheter i var sin slutrapport. Dessa har skrivits i en mall framtagen av socialförvaltningen där erfarenheter och måluppfyllelse har beskrivits.

Måluppfyllelsen vad gäller de fyra övergripande målen och projektmålen besvaras integrerat. Detta då projektmålen i stor utsträckning har karaktären av aktiviteter.

1. Att förskolepersonal har fått ökad kunskap om familjer med missbruk och kan upptäcka barn som lever i familjer med missbruk och att förskolepersonal agerar i enlighet med handlingsplaner.

Ersta Vändpunkten bjöd vid varje stadsdelsförvaltning in förskolepedagogerna till föreläsningar och seminarier kring ett case. Dessa handlade om hur det är för barn att växa upp i en familj med missbruk och förskolans roll i att ge alla barn förutsättningar till att växa upp under goda uppväxtvillkor. Träffarna ledde till diskussioner i arbetsgrupperna vid deltagande förskolor och kunskapsnivån uppges ha höjts. Socialtjänstens medarbetare från mottagningsgrupp, utredningsenhet barn och vuxenenhet har i stor utsträckning deltagit vid Ersta Vändpunktens föreläsningar och seminarier. De informerade om socialtjänstens uppdrag och gav förskolepedagogerna ökad kännedom om den egna socialtjänstens arbete och uppdrag och gav ansikten på medarbetarna vid stadsdelsförvaltningens socialtjänst. Vid en inledande föreläsning vid varje stadsdelsförvaltnings start av projektet bad Ersta Vändpunkten deltagarna besvara en enkät. Den innehöll frågor om kunskap om barn som far illa som en följd av förälders missbruk eller beroende och hur rutiner för anmälan till socialtjänst såg ut. Enkäten utgör en del av den struktur för uppföljning som en extern utvärderare tillsatt av

stadsledningskontoret, beaktar vid den övergripande utvärderingen av projektet.

2. Ett etablerat samarbete mellan förskolor, socialtjänst och Ersta Vändpunkten. Det ger förutsättningar för att kunna ge barn i familjer med missbruk bästa möjliga hjälp.

Samverkan mellan förskola och socialtjänst uppges ha ökat. Att den egna socialtjänsten har deltagit beskrivs som att det har fört med sig att förskolepedagogerna har fått ett ansikte på socialtjänsten. Något som de menar gör det enklare att ta kontakt om behov skulle uppkomma.

Om barn och familjer tagit emot insatser i ökad omfattning har inte undersökts inom ramen för projektet utan undersöks av den externa utvärderingen. Ej heller om fler barn och anhöriga från deltagande förskolor tagit del av Ersta Vändpunktens insatser. Ersta Vändpunkten erfar dock att fler barn och anhöriga från deltagande stadsdelsförvaltningar har tagit del av deras verksamhet.

Att samverkan mellan socialtjänstens missbruk och barn- och unga enhet skulle stärkas var ett projektmål. Under projektets gång i respektive stadsdelsförvaltning stärktes samverkan i den bemärkelsen att medarbetarna lärde känna varandra och delade erfarenheter vid seminarierna som Ersta Vändpunkten höll i. Samverkan uppges inte har utvecklats bortom det som en följd av Nya vägar. Det uppges bero på att projektet hade ett tydligt barnperspektiv. En bidragande anledning uppges vara att fokus låg vid att öka samverkan mellan förskola och socialtjänst, med fokus på mottag- samt utredningsenheter barn. I fokus låg därför inte att öka samverkan mellan barn- och vuxenhandläggning vilket också märktes i stadsdelsförvaltningarnas slutrapporter. Den samverkan har inte legat i fokus för satsningen.

3. Det finns handlingsplaner och rutiner vid medverkande förskolor som är anpassade utifrån varje stadsdels problematik vad gäller barn som växer upp i familjer med missbruk.

Handlingsplaner och rutiner har tagits fram vid deltagande förskolor i de fem stadsdelsförvaltningarna i samarbete med Ersta Vändpunkten. De har arbetats fram vid seminarier med framför allt barnombudsamordnare och barnombud där innehållet har diskuterats och vuxit fram i en gemensam process. Handlingsplanerna beskriver hur förskolepedagoger bör agera när de upptäcker barn som lever med föräldrar i missbruk eller beroende. I framtagandet av dessa har de särskilda förutsättningarna i respektive stadsdelsområden beaktats.

4. Varje förskolenhet har utsedda barnombud, vars uppgift är att påtala att barnperspektivet beaktas och att förskolan agerar utifrån det. Barnombuden har en barnombudssamordnare inom stadsdelsförvaltningen som de kan ta hjälp av.

Barnombud vid förskolorna har utsetts och utbildats. De utgör en länk ut till förskolorna där frågor om barns rättigheter och utsatthet kan spridas och diskuteras. Vid varje stadsdelsförvaltning har en barnombudsamordnare utsetts som samordnar barnombuden.

Barnombudsamordnarens uppgift är att koordinera barnombuden och att bibehålla strukturen som projektet etablerat för att sprida information och fortbildning i syfte att förskolepedagogerna ska kunna upptäcka barn som riskerar att fara illa. Barnombuden fungerar som länkar ut till förskolepedagogerna. Det var dock ingen stadsdelsförvaltning som hade börjat använda strukturen för att öka kunskapen om barns utsatthet inom nya områden, vid projektets slut. Såsom att exempelvis identifiera barn som riskerar att fara illa i familjer med psykisk ohälsa, våld eller vårdnadstvister. En samlad erfarenhet var emellertid att strukturen och samtalen inom Nya vägar handlade om barn som riskerade att fara illa, och inte isolerat till barn som riskerar att fara illa som en följd av missbruk eller beroende i familjen.

4.1.1 Effektmål

De långsiktiga effekterna av projektet har inte undersökts inom ramen för projektet. Stadsledningskontoret som beviljat sociala investeringsmedel för projektet, har gett en extern konsult i uppdrag att undersöka de långsiktiga effekterna av projektet med särskild fokus på ekonomiska vinster.

Deltagarna i projektet ombads inledningsvis i projektet svara på frågor som rörde kunskap om barn som far illa som en följd av förälders missbruk eller beroende och rutiner vid orosanmälningar. Uppföljande frågor har deltagarna ombetts besvara efter projektets slut. Svaren beaktas i den utvärderingen.

4.2 Specifika erfarenheter i de fem stadsdelsförvaltningarna

I slutrapporterna som stadsdelsförvaltningarna lämnat in beskrivs erfarenheter och resultat. Här lyfts utmärkande drag för Nya vägar i varje stadsdelsförvaltning.

4.2.1 Skarpnäck

Nya vägar i Skarpnäck var att flera projekt med samma målgrupp pågick parallellt. Det uppges ha gett extra stöd åt projektet.

Ett ytterligare resultat av Nya vägar uppges vara att de förskolor som deltagit i projektet utvecklade samarbete med reflekterande samtal tillsammans med förskolans stödenhet i samband med oro runt enskilda barns familjesituation.

Arbets sättet med barnombud och barnombudssamordnare beskrivs vara enkelt att applicera för åtgärder och aktiviteter rörande barn i familjer med andra typer av problem och utmaningar såsom våld i nära relationer och

psykisk ohälsa. Projektet uppges dessutom ha givit en handlingsberedskap hos både kollegor och ledning i att möta medarbetare med missbruksproblematik.

4.2.2 Skärholmen

Av extra vikt uppges vara att medarbetarna i förskolan fick ta del av vad effekterna av att förskolan anmäler oro eller inte anmäler, kan vara. Det beskrivs finnas föreställningar om socialtjänsten hos såväl medarbetare som föräldrar. Sådär utvecklar de det i slutrapporten:

”På våra förskolor finns ofta en oro och ett obehag, eller rädsla inför att anmäla oro, som gör att pedagoger ibland ser mellan fingrarna när det egentligen är ett uppenbart läge att göra en anmälan eller ringa för att konsultera socialtjänsten. Bland våra vårdnadshavare och till viss del våra anställda fanns en föreställning om att barnen blir omhändertagna om man ringer socialtjänsten. Vi har många vårdnadshavare och anställda från andra kulturer med andra erfarenheter och föreställningar om socialtjänsten.” (Slutrapport Nya vägar Skärholmen 2019:7)

Skärholmen beskriver att samarbetet med Ersta Vändpunkten har lett till samtal om tecken som väcker oro och anmälningsplikten. De menar att det har lett till ett öppnare klimat kring att se och diskutera tecken hos barn som väcker deras oro.

Ytterligare resultat av projektet uppges vara att de har etablerat att socialtjänsten kommer en gång per år för att berätta om socialtjänstens stödfunktioner och om förskolans anmälningsplikt, och att vid nyanställningar mer ingående prata om anmälningsplikten.

4.2.3 Enskede-Årsta-Vantör

Ett resultat av projektet uppges vara att fler förskolepedagoger använder sig av socialtjänstens rådgivningstelefon. Förutom en bred höjning av kunskapsnivån avseende barn som lever i familjer med missbruk och socialtjänstens uppdrag, har det varit en ögonöppnare att man som anmälare behöver göra upprepade anmälningar om oron kvarstår.

Sådär beskrivs arbetet med att ta fram handlingsplan:

*”Genom projektet har en handlingsplan tagits fram; **Så hjälper vi barnet – att upptäcka barn i förskolan som växer upp i familjer med missbruk.** Handlingsplanen togs fram i samarbete mellan barnombuden, barnombudssamordnaren och Ersta vändpunkten. /.../ Enskede-Årsta-Vantör har också tagit fram en kortversion av handlingsplanen, bland annat för de som inte har svenska som modersmål. För att arbeta bredare med att upptäcka barn som far illa och anmäla oro till socialtjänsten, behöver förskolorna även använda*

stadsdelsförvaltningens handlingsplan för barn som misstänks fara illa, Rosa Pärmen.

Tillsammans är de två handlingsplanerna användbara för att upptäcka barn som far illa. De innehåller båda tecken som barn kan uppvisa samt hur man som personal bör agera.” (Slutrapport Enskede-Årsta-Vantör 2020:6)

4.2.4 Hässelby-Vällingby

Strukturen bygger på 20 barnombud, varav 10 är biträdande rektorer och 10 är specialpedagoger.

Vid projektets slut fanns en planering att använda strukturen för att öka kunskapen också om barn som lever i en hederskontext såsom hedersrelaterat våld och förtryck.

Kontakten med stadsdelsförvaltningens föräldrarådgivare i den förebyggande socialtjänsten, har ökat som en följd av Nya vägar.

Vid projektets slut såg man utmaningar med att nå ut med handlingsplanen till alla kommunala förskolor i stadsdelsförvaltningen och påtalade behovet av en plan för implementering. En bidragande faktor var Corona pandemin.

4.2.5 Bromma

Samordnare för barn i behov av särskilt stöd är barnombudsamordnare. Specialpedagoger i deltagande områden utsågs till barnombud.

En beskrivning av rollen barnombud höll vid projektets avslut på att tas fram för att tydliggöra vad som ingick i rollen.

”Kompetensen har ökat hos personalen, främst då det gäller att tidigt kunna se tecken på att något inte står rätt till. Speciellt viktigt är detta i ett område som Bromma som ur ett socioekonomiskt perspektiv anses vara ett välmående område. Där en missbruksproblematik på olika sätt kan döljas. Det har också varit värdefullt att tillsammans få diskutera utifrån ”Caset”. Det har blivit tydligt hur viktigt det är att ha täta uppföljningar med vårdnadshavare då barnet av någon anledning inte kommer till förskolan. Rutiner har skapats för detta.”

I Bromma går 40 procent av barnen i fristående förskolor. Det understryker behovet av att sprida erfarenheter från projektet även till dessa.

4.2.6 Emmas hemlighet, handledning och insamlade erfarenheter

Barnboken *Emmas hemlighet* togs fram för att i kontakt med barn kunna lyfta frågor om missbruk och beroende men även andra frågor som barn kan fundera över, med barn i åldern 4-6 år. Berättelsen utgår från ett case som Ersta Vändpunkten använde sig av vid seminarierna. Caset

bearbetades och illustrationer togs fram av en illustratör. Totalt trycktes 3000 barnböcker och 200 skrifter. Skriften har primärt spridits via mail.

Skriften *Nya vägar – att upptäcka barn i förskolan som växer upp med missbruk i familjen* togs fram för att lyfta och sprida erfarenheter av projektet. Den innehåller även handledning till hur förskolepedagoger och andra professionella som möter barn kan använda boken i kontakt med barn i förskoleålder. Barnombud, representanter från socialtjänsten i projektet och avdelningschefer i styrgruppen intervjuades. Så här beskrivs handledningsdelen i skriften:

”Med hjälp av boken och handledningsmaterialet kan du och barnen prata om viktiga teman så som känslor, bråk, stress, olika familjekonstellationer, bra och dåliga hemligheter och barns rätt att få hjälp. Samtal kring detta gör att barnen stärks i sin rätt att tycka, känna och uttrycka sina känslor och behov. Genom att tidigt stärka barn i deras självkänsla och utveckling så finns det möjlighet att förebygga psykisk och fysisk ohälsa.” (Nya vägar – att upptäcka barn i förskolan som växer upp med missbruk i familjen 2020:18)

Materialet har spridits till deltagande stadsdelsförvaltningars socialtjänst och förskola. Samtliga förskolor i stadsdelsområdet har fått materialet, vilket innebär att materialet fungerade som en förstärkning av den spridning som stadsdelsförvaltningarna genomförde efter projektåret. Övriga nio stadsdelsförvaltningar erbjöds också materialet och samtliga ville ha materialet. Det innebär att två barnböcker per förskola har delats ut till samtliga kommunala förskolor i staden tillsammans med skriften. Även de fristående förskolorna erbjöds och drygt hundra fristående förskoleverksamheter belägna i samtliga stadsdelsområden har tagit emot materialet. Därutöver har också utredningsenheter barn- och unga, öppenvård, missbruksenheter, mottagningsgrupper, förebyggande socialtjänst och öppna förskolan tillfrågats och tagit del av materialet. Barnböckerna är spridda på följande sätt:

Mottagit <i>Emmas hemlighet</i>	Antal barnböcker
Kommunala förskolor	1250
Fristående förskolor	250
Socialtjänst	135
Öppen förskola	35
Ersta Vändpunkten	500
Extra exemplar till projektförskolorna	110

Summa utdelade barnböcker/totalt antal tryckta exemplar	2280/3000
---	-----------

De som tagit emot barnboken ombads efter en tid att besvara en enkät med frågor kring hur material tagits emot och använts. Det sammanföll tyvärr med pandemin vilket gjorde att användandet av materialet inte hade kunnat prioriteras i den omfattning som man hade hoppats.

4.3 Projektbudget

Projektets totala budget omfattade 4 730 000 kronor. Budgeten fördelade sig enligt följande:

2017-2019	Budget
Uppstart, utbildningsinsats	150 000 kr (50 000 kr/år)
Introduktion, erfarenhetsutbyte, lärandeseminarier	300 000 kr (100 000 kr/år)
75 procent tjänst Ersta Vändpunkt	1 800 000 kr (600 000 kr/år)
20 procent tjänst samordning, socialförvaltningen	480 000 kr (160 000 kr/år)
5 x 0,25 socialtjänst, utredande socialsekreterare/sdf	1 000 000 kr (200 000/sdf)
5 x 0,25 heltidstjänst förskola/sdf	1 000 000 kr (200 000/sdf)
	S:a 4 730 000 kr

Av dessa har 4 453 000 kronor använts. Kostnader för löner för medarbetare vid stadsdelsförvaltningarna blev lägre, samt att gemensam uppstartsdag i respektive deltagande stadsdelsförvaltning kunde genomföras i befintliga lokaler respektive genomfördes digitalt som en följd av pandemin.

5 Analys av projektets resultat

De strukturer som byggts upp och den kunskapshöjning som Nya vägar har inneburit är beroende av de personer som deltagit. Det finns en risk för att projektets resultat är personbundet. Detta gäller dels för deltagarna från socialtjänsten då projektet hade den starkaste förankringen hos ledningen för förskola. Men det gäller även för barnombudsamordnaren som har en central position av vikt för att Nya vägars resultat ska kunna finnas kvar över tid. Uppdraget vilar tungt på en person i varje stadsdelsförvaltning. Här behövs att ledning tydligt prioriterar funktionen för att strukturen ska bli varaktig. En biträdande barnombudsamordnare skulle kunna vara ett komplement för att säkerställa att funktionen inte vilar tungt enbart på en person.

6 Arbetssätt

6.1 Projektorganisation

Projektorganisationen har till största delen fungerat bra.

- En styrgrupp följde arbetet. Där deltog projektledare med enhetschef från socialförvaltningen, de två delprojektledarna med verksamhetschef från Ersta Vändpunkten och avdelningschefer för socialtjänst och förskola vid de deltagande stadsdelsförvaltningarna. Då stadsdelsförvaltningarna fylldes på allteftersom, samt avslutade sin projekttid förändrades styrgruppens konstellation. Det uppges i några av slutrapporterna från deltagande stadsdelsförvaltningar som något som skapade en viss oro i styrgruppen.
- Samarbetsklimatet inom projektet var gott.
- Kompetensen hos samverkanspart Ersta Vändpunkten var hög vilket ledde till att deltagande stadsdelsförvaltningar och socialförvaltningen lätt hittade ett samarbete kring struktur för arbetet.
- Resurser fanns i form av medarbetare och chefer som deltog i tillräcklig omfattning för att kunna genomföra projektet.
- Bemanningen i projektet var ändamålsenlig.
- Ersta Vändpunkten upplevde att tidsramen på ett år var för snäv. De hade också önskat att de kunnat arbeta med en stadsdelsförvaltning i taget under ett år.
- Projektledaren vid socialförvaltningen hade en viktig nyckelroll för att driva projektet framåt och möjliggöra utbyte av erfarenheter mellan medarbetarna i de fem stadsdelsförvaltningarna.

6.2 Metoder och verktyg

Lilla Ratten har använts som projektmodell vilket var positivt för både projektgrupp och projektresultat. Under projektet har modifierade statusrapporter använts utifrån mall i projektstrukturen Lilla Ratten. Medarbetare vid deltagande stadsdelsförvaltnings socialtjänst respektive förskola samt Ersta Vändpunkten har inför varje styrgruppsmöte rapporterat i statusrapporten hur arbetet fortlöpt inom varje mål. Det var ett bra hjälpmedel som gav styrgruppen förutsättningar att följa arbetet och säkerställa att arbetet fortlöpte enligt plan.

6.3 Kvalitetssäkring

För att säkerställa att projektet uppfyllde projektmålen var kvalitetssäkringsarbetet viktigt. Kvalitetssäkring skedde i detta projekt genom att:

- riskanalys genomfördes inför varje styrgruppsmöte och åtgärder vidtogs för att minska sannolikheten eller reducera konsekvenser av avvikelser från projektplan.